

Medailon sv. Prokopa zpracoval Petr Sommer, jenž vychází ze svého bohatého studia dané problematiky, samotný text je výtahem ze starší autorovy práce. Prokopské legendy nabízejí oproti ostatním hagiografickým textům mnoho látky pro poznání dobového sociálního kontextu, čehož autor využívá a rozvádí obrazy z legend do zajímavých úvah o sociálních dějinách raně středověkých Čech.

Knihu uzavírají dva krátké katalogové příspěvky ředitele kladenského muzea Zdeňka Kuchyňky. V prvním autor stručně představuje lokality spojené s nejstaršími „středočeskými“ svatými, v druhém podává přehled středočeských muzeálních institucí, které k vydání publikace zapůjčily bohatý obrazový materiál, reflektující především druhý život zmíněných svatých. Právě obrazová část představuje v rámci knihy cenný materiál.

Jak již z předešlých odstavců vyplývá, kniha obsahuje z větší části recykláty starších publikovaných textů. To se odrazilo i v improvizovaném redakčním zpracování, neboť část studií disponuje jen seznamem literatury, zatímco další mají standardní vědecký aparát. V případě zpracování osudů sv. Ludmily je pak standardně opoznámkována jen pasáž týkající se Ludmilina kultu.

Čtenář seznámený s aktuální produkcí v knize až na Petrůvku studii mnoho nového nenalezne. Můžeme ji tak chápat především jako cenný dobový otisk, v němž se odráží editorova snaha vyrovnat se s revizemi jeho kdysi převratného a dodnes vlivného modelu počátku přemyslovského státu.

JAKUB IZDNÝ

Sarah HAMILTON, *Church and People in the Medieval West, 900–1200*, Pearson, Edinburgh 2013

423 s., ISBN 978-0-582-77280-9

Julia BARROW, *The Clergy in the Medieval World. Secular Clerics, their Families and Careers in North-Western Europe, c. 800–c. 1200*, Cambridge University Press, Cambridge 2015

470 s., ISBN 978-1-107-08638-8

Zatímco v minulosti se medievisté snažili uchopit spíše „velká“ témata z dějin církevní reformy, sledovali zapojení církve do struktur Říše, usilovali o porozumění procesům christianizace

a vytváření křesťanské kultury, případně se zabývali jednotlivými významnými církevními institucemi, v poslední době sílí důraz na porozumění venkovskému kléru, církevní praxi a vytváření „prvního stavu“ jako společenské skupiny. Původně přitom byli venkovští kněží vnímáni jako nevýznamná skupina, až příliš závislá na libovůli světských elit, jak věc zdánlivě výstižně vymezoval koncept vlastnického kostela (*Eigenkirche*). Změnu perspektivy směrem k větší autonomii této společenské skupiny si však vynutila jak precizace koncepce vlastnického kostela, která nakonec vedla k jeho dekonstrukci (Susane Wood), tak cenné pramenné objevy karolínské doby (zejm. Carine van Rhijn), jež ukázaly aktivní recepci myšlenek karolínské *correctio* mimo panovnický dvůr a další významná intelektuální centra Říše.

Práce Sarah Hamilton a Julie Barrow na tyto impulsy reagují. Obě autorky si pro své syntézy příhodně zvolily takový časový rámec, který jim umožnil sledovat osudy církve během periody, spadající jak do doby karlovské, tak do období po údajné transformaci tohoto systému v 10.–11. století. Knihy tedy lze chápat i jako dílčí příspěvky do diskuse o „la mutation féodale“. Obě autorky primárně pracují s doklady z anglických, francouzských, částečně také italských a říšských pramenů; svět pyrenejského poloostrova, Skandinávie, případně slovansky mluvících zemí katolického světa jdou mimo rámec jejich textů.

Cíle, které si ve svých knihách vytyčily, se však podstatně liší. Zatímco Julia Barrow se zaměřuje na světský klérus mimo episkopát, který analyticky mapuje v tematicky vymezených kapitolách (svěcení a kariéry kleriků; regule pro světský klérus; rodinné vazby kléru; výchova a vzdělávání dětí a mladých kleriků; služba a patronát; kanovníci; farní klérus a otázka pastorace), Sarah Hamilton biskupy ze svého zkoumání nevyjímá a koncentruje se na vzájemnou interakci zejména světského kléru (a zčásti i mnišstva) a laické společnosti. Ve své práci sice rovněž nastiňuje perspektivu farního kléru (nebo obecněji lokální církevní správy) a biskupů, nejvíce pozornosti ale věnuje fungování náboženského života v praxi. Zabývá se nejprve tím, jak vznikala síť venkovských kostelů a jak mohla probíhat pastorace. Následně analyzuje klérus jako společenskou skupinu a ukazuje, jaké mechanismy využíval k potvrzení své identity (vzhled, vzdělání, tabu apod.), případně jakým způsobem se „reprodukoval“ (dědění vs. vzdělávání). Perspektiva tří století autorce umožňuje ukázat, že zatímco ideály se příliš neměnily, jejich trvalé uplatňování vedlo nakonec k proměně společenské praxe, mentality a percepce společnosti a světa. Zbožnost, tedy laickou

formu interakce s církevní organizací a s náboženstvím jako způsobem přijímání světa zkoumá následně v jejím farním kontextu, ve vazbě na lokální kultury svatých a různá regionálně omezená náboženská hnutí a také prostřednictvím jejich méně častých projevů (poutnictví, kruciáty).

Množství pramenů stejně jako stav jejich zpracování oběma autorkám místy dovolil přistoupit k přesvědčivým zobecněním, případně ke komparaci a ke sledování dlouhodobějších trendů v různých regionech. Nedá se sice říci, že by obě knihy vždy přinášely podrobné analýzy a zcela nečekaná dílčí řešení, ale to snad ani od textů syntetického charakteru není možno čekat. S čím však můžeme počítat a co vrchovatě naplňují, je seznámení s aktuálním stavem výzkumu, k němuž obě autorky v předchozích letech samy přispěly, čtivou a přehlednou formou, problémově a s bohatou literaturou a četnými novými vhledy.

DAVID KALHOUS

Dominik BUDSKÝ, *Mikuláš Puchník. Život a právnícké dílo*, Karolinum, Praha 2016

206 s., ISBN 978-80-246-3179-0

Kanonickoprávní tematika nepatří v české historiografii k frekventovaným předmětům výzkumu. A totéž platí pro ediční podniky zaměřené na středověké kanonickoprávní prameny normativní či praktické povahy. O to více lze kvitovat vydání knihy Dominika Budského, jejímž tematickým svorníkem je život a zejména právnícké dílo poměrně málo známého klerika-intelektuála a zároveň literárně zdatného právníka Mikuláš Puchníka, který působil v Praze v poslední čtvrtině 14. století a na sklonku života dosáhl hodnosti zvoleného pražského arcibiskupa, byť jen na velmi krátký čas.

Budského cílem bylo především připravit kritickou edici Puchníkovy latinského právníckého pojednání známého pod názvem *Processus iudiciarius secundum stilum Pragensem*. Jedná se o praktickou a s velkou pravděpodobností také didaktickou příručku procesněprávních úkonů a juristicky-terminologických uzací platných před církevními soudy, respektive před soudem oficiála pražského arcibiskupa. Monografii tvoří šest obsahově provázaných částí, které postupují od biografie Mikuláše Puchníka přes specifické rozboru jeho díla až ke kritické edici. Úvodem

autor připomíná, že není školením právní historik a tudíž zdůrazňuje, že výsledkem jeho studia nejsou právně teoretické závěry. S editovaným textem pracuje především jako s pramenem historiografickým.

V první části knihy představuje Budský na necelých dvaceti stranách Puchníkův život, a to ve třech souběžných výkladových rovinách: 1) univerzitní činnost, 2) činnost v úřadu oficiála a posléze generálního vikáře pražského arcibiskupa až k volbě pražským arcibiskupem, 3) aktivity v oblasti získávání beneficií. Autor ve výkladu neopomíná některé provázanosti Puchníkova života s velkou politikou. Závěrem vysvětluje a částečně také relativizuje dobový i historizující negativní obraz, který se kolem generálního vikáře pražského arcibiskupa vytvořil kvůli jeho neúnavné snaze po zisku kvalitních, zejména kanovníckých beneficií. Budský uzavírá biografický výklad konstatováním, že osobnost Mikuláše Puchníka, jakkoliv důležitá ve své době, vystupuje do popředí především v souvislosti s autorstvím traktátu *Processus iudiciarius*. Životopisný výklad autor doplnil v přílohách o tabulky mapující Puchníkovy finanční aktivity a také o tematicky i chronologicky strukturovaný biogram rekapitulující všechny pramenné zmínky o jeho osobě a činnosti.

Následující kapitola je věnována genezi díla *Processus iudiciarius*. Jejím velmi cenným příspěvkem je – vedle sledování důvodů a doby vzniku – obsahová synopse v češtině, která činí Puchníkův traktát obsahově i terminologicky stravitelný i pro historika neškoleného v specifických latinských juristických obratech a frázích. Synopse zahrnuje 26 latinských rubrik či kapitol s českým překladem, které odpovídají jednotlivým fázím procesního řízení a formálním způsobům jejich provádění ve věcné i chronologické návaznosti. Nemalou pozornost věnuje Dominik Budský v rámci této kapitoly také právním obyčejům (*secundum stylum Pragensem*) obsaženým v Puchníkově traktátu a jejich srovnání s dochovanými prameny vzniklými z činnosti pražského oficialátu.

Snaha zasadit *Processus iudiciarius* do širších žánrových souvislostí provází text další kapitoly. Autor v nich opatrně konstatuje, že Puchníkovy příručky, která patří mezi tehdy obvyklý právní žánr *ordines iudicarii* (soudní řády), vykazují na základě srovnání s jinými vybranými procesněprávními pojednáními alespoň v oblasti stylu a přístupu znaky originality. Ta se projevuje zejména ve výkladu a vysvětlování procesních stadií na základě konkrétního procesu. Konec této části práce patří diplomatickému rozboru. Autor sleduje a srovnává výskyt juristických obrátů